

REPLIKE

Boris A. Novak:

Ob sicer izjemno zanimivem referatu gospoda Toporišiča se mi zdi, da bi bilo treba vendarle poudariti, da Župančičeva raba nekaterih v tistem času nenavadnih besed kaže, da je bila njegova besedna izbira semantično izjemno utemeljena. Ni mu šlo zgolj za redek ali lep zven besede, ampak tudi za izbiro besed, ki so imele drugačen pomen od v slovenščini že uveljavljenih besed. Tako, ima recimo, beseda *tajna* ali pridevnik *tajinstven* seveda zanj malce drugačen pomen kot *skrivnost* in *skrivnosten*. Tako kot v ruščini, nosi beseda *tajna* v slovenščini nekoliko dvignjen pomen, sakralen, religiozen, se pravi pomen, ki ustreza Župančičevi simbolistični naravnosti. Podobno bi rekel za besedo *vsemirje*, s katero sem se tudi sam igral kot pesnik. Dovolite mi, da svoj verz tu citiram: *Vsemirje, ta vse, ta mir, in ta je neizrekljiva rima rim, vserimlje*.

To vesolje je seveda nevtralna beseda za kozmos ali univerzum. *Vsemirje*, ki seveda ima koren »mir«, kot ga ima v ruščini. V ruščini ima beseda *mir* seveda dva pomena: eden je svet, drugi je mir, vendar pa uporaba istega korena v slovenščini na nenavadno natančen in pomensko bogat način izrazi razsežnosti, ki jih beseda *vesolje* ne more. Zato je seveda beseda *vsemirje* ena izmed pomensko najbogatejših besed, kar jih seveda naš slovar zmore. Župančiču se lahko samo zahvalimo, da jo je prenesel v slovenščino in jo uveljavil.

Glede neposrednega trka dveh samostalnikov, kot v citiranem primeru »*sonce-rosa*«, pa bi rekel tole: zdi se mi, da reduciramo pomensko vrednost take kombinacije, če preprosto rečemo, da gre za *sončno roso*. Na enako upravičen način bi potem lahko rekli, da gre za *rosno sonce*. Trk dveh besed namreč vzpostavi kompleksno pomensko polje. Ta način seveda ni značilen za slovensko tvorjenje metafor, je pa recimo značilen za zgodnje faze metaforike v germanskih jezikih. To je način tvorjenja metafor, ki se v germanskih jezikih imenuje *kenning*. Beseda je povezana z nemško besedo *Kenntnis*, kar zgovorno priča o naravi metafore. Vikingška poezija ima na primer zelo veliko tovrstnih metafor. Skratka, zdi se mi, da je raba in izbira Župančičevih pesniških sredstev ne samo zvočno, ampak vselej tudi globoko semantično motivirana in da seveda moramo tudi literarni zgodovinarji in teoretiki, tudi jezikoslovci, malce bolj zaupati občutku in znanju pesnikov samih.

Ciril Zlobec:

Kot kuriozum bi omenil, da si je podobno metaforo privoščil tudi tu navzoči Kajetan Kovič. Postala je naravnost emblematična metafora, ne

samo za njegovo poezijo, ampak tudi za slovensko sodobno poezijo sploh: *ogenjvoda*, celo kot ena sama beseda, torej brez vezaja. Mislim, da je jezikovna svoboda poezije tako rekoč brezmejna. Nekaj se ohrani in prehaja v živ jezik, drugo pač odmre.

Joža Mahnič:

K referatu akademika Toporišiča le nekaj pojasnil:

Iz njegovih najbrž malo nerodno formuliranih besed bi človek lahko sklepal, da je bila pesnikova mati Hrvatica. Vendarle je treba tu – resnici na ljubo – reči to: etnolog Niko Zupanič samo domneva, da je materin rod, ki se je pisal Maliči, izviral iz čakavske predturške Like. To je samo Zupaničeva hipoteza. Mi vemo, da je v 15., 16. stoletju pred Turki pribežalo na to belokranjsko področje veliko ljudi. Poznamo jih kot Vlahe, Uskoke itd., zato bi bila hipoteza teoretično možna. Ampak, pravim, v davnih rodovih nazaj.

Potem še to pojasnilo glede besedišča. Poglejte: Župančič je velikokrat uporabljal izraze, ki se nepoučenemu človeku zdijo hrvatizmi. V resnici so to belokranjske narečne besede. In uporabljal jih je zavestno pri pesmih, ki jih je lociral v Belo krajino. Vzemimo *Dumo*, ki se v dobršnem delu dogaja v Beli krajini. Tam imate *otec*, imate *majka*, imate *rodino*, imate celo za večino ljudi neznano besedo *tnalo* v pomenu – dvorišče. Ne morem si zamišljati Župančiča, pri vsem svojem ponosu na svoje slovenstvo, ki bi recimo namesto *devojka* rekel *dekle*. Saj včasih uporablja tudi *dekle*, ampak, kadar govori recimo v belokranjskem okolju, raje uporablja *devojko*. Mene to čisto nič ne moti. Človek bi bil vesel, ko bi Župančič, tako kot recimo Domjanič, celo pesem napisal kar v svojem narečju. Zakaj ne? Glede besedišča je akademik Toporišič tudi omenjal besedo *pop*. Torej *pop* je pejorativni izraz za besedo duhovnik. Župančič uporablja, kolikor se spomnim, to besedo v nekem epigramu, ki meri na kritiko Samogovorov Leopolda Lenarda, ki je bil takrat še duhovnik. V tem epigramu, namenjenem Lenardu, razločuje ti dve besedi in ti dve osebi oziroma osebnosti. Duhovnik je Janez Evangelist Krek, pop pa Lenard, kot človek, ki ni razumel njegovih pesmi, ki mu je podtikal neke tuje vplive itd.

Potem glede naglaševanja. Mislim, da je Župančič uporabljal v veliki meri besede s tem končniškim ali pa premičnim gorenjskim naglasom zato, ker je v teh primerih to ustrezalo ritmu njegovih pesmi. Kot znan primer, zanimiv primer, naj navedem vsem nam znano Žebljarsko, kjer imate gorenjski končniški poudarek. *Vodà nam kolesa mehove nam žene*. Zaradi ritma Župančič je uporabil drugo naglasno možnost, da bi s tem posnemal

zvok kladiv, nakoval, koles itd. Zavestno je uporabil ta naglas, ki mu verjetno ni bil domač, a ga je poznal z Bleda, kamor je hodil poleti na oddih.

To bi bilo samo nekaj dobronamernih pojasnil, nikakor ne nasprotovanj k zelo skrbno nabrani jezikoslovni problematiki o Župančičevi poeziji.

Jože Toporišič:

Zelo sem vesel, da sem edini zbudil pozornost. O teh Župančičevih značilnostih nisem govoril kot o njegovih grehah. Tudi v zvezi z metaforami nisem rekel nič, da bi bilo kaj narobe; je pač prijem njegove umetnosti. Sicer sem pa rekel, da je to bilo zaradi ritma. Gorenjsko pa res tako govorijo ponekod v Bohinju, se spominjam. Ko bo referat natisnjen, se bo jasno videlo, kaj sem s temi primeri mislil. Dejstvo je, da so to Župančičeve značilnosti. Mislim pa, da ne moremo reči, recimo, da ni napak pri rimah itd. Zmeraj lahko rečemo, da je pač to njegova *licentia poetica*, torej, da si je on to svobodo jemal. Dodamo pa lahko, da bi bilo bolje, če bi bil ritem drugačen: namesto strásti – strastí.